

FARKAS WELLMANN ENDRE

Tanár Úr, kérem!

– gondolatok Makkai Ádám *Kutyapest* című kötetéről –

Olyan könyv bemutatására vállalkozom, amelyet egy lélegzetvétellel olvastam végig, s ennél fogva elfogultsággal vagyok vádolható. Azzal mentem magam, hogy a költészetnek van egy olyan regisztere, amely aligha túri meg maga körül az elméleti bölcselemeket, metaszöveget, hiszen ezek mind avatatlan, dilettáns hörgésnek hatnak az adott szövegkorpusz árnyékában.

Makkai mester kötete is ilyen: teljes, lezárt, nagyívű fúga a létről, a maga minden komponensével, vetületével: így történelem, szerelem, metafizika, antropológia, egy szóval minden úgy van együtt benne, hogy önálló univerzummá szerveződik, amely megismerni kínálja fel magát. Olyan könyv, ami az esztétikai élvezeten túl megköveteli olvasójától a gondolkodást is. Szerzteágazó textuális hálója emberi kultúránk igen nagy területét szövi át, mégis átível az irodalom, a történelem, a filozófia és más tudományok rögzített tapasztalatain. És egyáltalán nem kíméletes olvasójához.

E kegyetlen és alapvetően szomorú (élet)filozófia mögött mégis ott van a játék, és ott van a derűlátásnak az imperatívusza, a humánus magasabb rendű megszólalása, azzal az üzenettel, hogy élni jó, s ha időnként épp nem is szép, de a játék kedvéért megéri.

Bővebben: Makkai Ádám verseiben a költészet és az élet egylényegűsége érhető tetten, a földi lét és a nem földi lét keresztmetszetében a teremtés értelmének kérdései, az alkotás értelmére való rákérdezés. De rákérdezés ez a kultúrára is, hiszen szerepjátásában Makkai Ádám majdnem a teljes magyar irodalmi arcképcsarnokot felvonultatja, és ugyanolyan otthon van Berzsenyi tónusában, formaművészetében, mint László Noémi hangjának megidézésében. Formai virtuozitása hidat teremt az olvasóban a hagyomány és a feltétlenül mai tartalmak között, hiszen ez a költészet annyira friss és mai, hogy hiába is próbálnánk egy sokat megért, idősödő filosz munkájának tekinteni: számomra a legizgalmasabb Makkai-féle játékok egyike, amikor a Cseh Tamásos hangvételi üzenet szapphói vagy alkaioszi strófákban jelenik meg, az időbeli távolság ellenére annyira egymásba csiszolódva, hogy külön gyönyört nyújt olvasójának.

Ez a magyarázata annak, hogy a mi generációnk is sajátjának érzi Makkai Ádámot, hiszen költői tartásában ugyanaz a lendület, ifjú lázadás és játékoság köszön vissza, mint ami – mondjuk – egy mai huszon- vagy harmincéves költőre lehet jellemző. De lázadása mögött ott van a bölcsesség, az élettapasztalat, az élővé tett és az emlékezetből valóságossá idézett történelem, ötvenhat és nyolcvankilenc, de negyvennyolc is, és valami sokkal távolibb, nem konkrét dátum, amelynek környékén magyarokká lettünk.

Nyilván nem szeretném hasonlítani Makkai költészetét, nem keresek párhuzamokat, hivatkozásokat és megfeleléseket, de verseiről beszélve szólnom kell arról az érzésemről, amely számomra Faludy verseivel rokonítja a *Kutyapest* szövegeit. Hiszen legutóbb épp Faludynál hallhattuk ezt a magabiztos, mély líraiságú hangot, az érzelmeknek ezt az öntudatos, szinte orvosi precizitással való kezelését, amely mintha nemcsak hogy hitelessé tenné a leírtakat, hanem egyben visszaemléne a szót a kezdeti, isteni magasságba, amelyben képes volt egykor testet öltetni.

Ha már Faludynál tartunk, ki kell emelnem a *Párizs dícsérete* című szöveget, amely – épp Faludynak ajánlva – picit felidézi bennünk a nemrég elhunyt mester 1939-es

nagy költeményét, az *Óda a magyar nyelvhez* címűt. A két vers közös nevezője Párizs, a keletkezésük közti idő harmincegy év.

Hát itt van végre, itt ez a város is,
mit annyi éven át mítoszokba font
az útlevélnyomorba hervadt
vén, Ady-féle legenda, Párizs!

De Makkai Párizsban mást lát: azt a kultúrát és azt a kulturális közeget, amely a magyar nemzeti referenciát átírja valami más, világi és nagyvilági jellegű virtualitásba, ami ugyan – értékét tekintve – akár ugyanannyit is nyomhat a latban, mint Faludy egykori magasan hasító gondolatai a nyelvről és nemzetről. De hát azóta mi lett nyelvvel? a nemzettel? és Faludyval?

Makkai Ádám költészetének újabb izgalmas vonulata a szonettekkel való zsonglőrködés. Úgy kezeli a szonettet, mintha ő maga találta volna ki e versformát, és ennél is érdekesebb, ahogyan építkezik a szonettekbeli: sajátos, egyéni építményeket és struktúrákat hoz létre, bonyolultabbá téve így a befogadói feladatot, hiszen minden ilyen építménye egy-egy rejtély, amely megfejtésre vár.

Ha nem is közvetlenül, de ide tartozik a nagy József Attila-játéka is (Felgőzölgő képek „az öles kondérból”) vagy a sumér-magyar rokonságot boncolgató *Sántha Ödön: Kincses proto-Uralaltáj* című vendégszöveg-konstruktum beemelése a kötetbe, amelyekben újabb kanonizált értékek kerülnek szétírásra, ami nem csak az egyes szövegek szintjén értendő, hanem ama metafizikai rákérdezés tekintetében is, amelyről a fentiekben már szó esett.

Harminchétig éltem. Náci Németország
rég nyakig fegyverben, kész hogy elorozzák
mások „életterét”, orosz, ukrán, lengyel,
Anglia még szunnyadt, mint kit mákony nyelt el.
Előtte Thomas Mann Budapesten járt még
(versben köszöntöttem – letargikus játék –),
említettem: most temettük Kosztolányit
(mikor lesz *Nérója* EU-hozomány itt?).

A metafizikáról még csak annyit, hogy Makkai Ádámot olykor attól félhetjük, hogy kiátkozza a kereszténység, mert aki ilyeneket ír le, mint *Ő Az emberi test megrénüléséről...* szóló III. szonettjében, és arra tanít, hogy nézz szembe önmagaddal és fogadd el az életed végességét, meg életprogram gyanánt, hogy *fejre állok, beszarok, meghalok*. Az biztos, hogy jó keresztény nem lehet, csak ennél sokkal több, Isten ismerőse, a tagadva hívó ember, aki keresztüllát az emberi létezésen, de teremtője hangján tud megszólalni.

Tanár Úr, kérem – mondtam, elfogult leszek. Olyan költészetből volt szerencsém szemelgetni, amelyet mind a magyarországi, mind a romániai tankönyvszerkesztők örömmel irtottak ki az aktuális tananyagból, ahogyan Faludyt, Márait, Dsidát, Székely Jánost és másokat. Magyartanárként annyit ígérhetek meg, és azzal köszörülhetek valamelyest e csorbán, hogy abban az iskolában, ahol tanítok, a diákjaim ismerni és tanulmányozni fogják idén ősztől Makkai Ádám költészetét...

Makkai Ádámnak, az Óperenciás tengeren túlra

Mester, üzennék, ha volna mit,
de lám, én nem vagyok jó diák;
vagy köröttünk rothad valami
s elfogytak a referenciák.

A keret, a képzelt, szétesik.
De az sincs, amit összetartson:
poézis, nyelv vagy rút valóság
– a háttér is csupán ha karton.

A zajban csak hízó némaság,
képet írni se festék, se szó;
nem feleselnek az éjszakák,
nem kérdezzük, hogy mire mi jó

évfordulóra képet küldök:
széteső, verses anzix, ámbár
csak űrlap, amit most kitöltök,
de jobb tán bármi kitalálnál,

festett képnél – tán ikon lehet
besűrített, színes pillanat,
amin a széteső képkeret
megül, mint isteni akarat.